

З урахуванням вищевикладеного можна зробити висновок про те, що в умовах докорінного реформування відносин власності, угоди про працю як родові поняття об'єднують різноманітні договори із застосування праці, що відображають специфіку реалізації права на працю й, відповідно, певні форми його юридичного закріплення.

¹ *Александров Н. Г.* Договорной принцип социалистического труда // КЗоТ РСФСР 1922 года и современность. – М.: ВЮЗИ, 1974. – С. 20-29.

² *Таль Л. С.* Трудовой договор. Цивилистическое исследование. – Ярославль, 1913. – С. 38-39.

³ Для розкриття юридичної природи юридичних складів виключно важливе значення має поділ їх на дві основні групи: складні, але юридично однорідні складні та складні, але юридично неоднорідні складні. У правовій науці визнається такий поділ, але в дещо іншій термінології: «прості» та «складні». Такого поділу дотримується, наприклад, С. С. Алексеев, який визначає прості складні як сукупності однорідних юридичних фактів, притаманних даній галузі права, складні складні – як сукупності різнорідних юридичних фактів, тобто фактів, що відносяться до різних галузей права. *Алексеев С. С.* Общая теория социалистического права. (Курс лекций). Учеб. пособие. – Свердловск: Свердл. юрид. ин-т, 1964. – Вып. 2. – С. 176.

Резюме

Розглянуто поняття угод про працю, проведена їх класифікація залежно від сфери регулювання трудових відносин, за відношенням працюючих до власності; ступенем особистої свободи й самостійності працівника, метою виникнення правовідносин та їх результатами.

Ключові слова: угоди про працю, класифікація угод про працю, трудовий договір.

Резюме

Рассмотрено понятие соглашений о труде, проведена их классификация в зависимости от сферы регулирования трудовых отношений, от отношения работающих к собственности; от степени личной свободы и самостоятельности работника, цели возникновения правоотношений и их результатами.

Ключевые слова: соглашения о труде, классификация соглашений о труде, трудовой договор.

Summary

The notion of transactions about work; advances definition of transactions about work, their classification depending on sphere of labour relations and property, on level of personal freedom and independence, on aim of legal relations beginning and their results.

Key words: labour transactions, definition of labour transactions, labour agreements.

Отримано 30.08.2010

Н. В. ІВАНЮТА

*Наталія Валеріївна Іванюта, асистент кафедри
Маріупольського державного гуманітарного
університету*

ЗАХИСТ ТА ГАРАНТІЇ ПРАВ ВІДПОВІДАЧА В ПРОЦЕСІ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОЗОВУ В ГОСПОДАРЬСЬКОМУ СУДОЧИНСТВІ

Стаття 129 Конституції України відносить до основних засад судочинства рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом¹. Принцип процесуальної рівності сторін виражено у ст. 4-2 Господарського процесуального кодексу України (далі – ГПК України), відповідно до якого правосуддя у господарських судах здійснюється на засадах рівності всіх учасників судового процесу перед законом і судом².

При забезпеченні позову даний принцип проявляється в тому, що відповідачу в господарському судочинстві повинна бути гарантована можливість захисту його прав при вжитті заходів до забезпечення позову, інакше, ще до підтвердження судовим рішенням права позивача на предмет спору відповідач при необґрунтованій заявленій до нього вимоги щодо забезпечення позову може опинитися в несприятливому, в порівнянні з позивачем, становищі. Треба підкреслити, що вжиття заходів до забезпечення позову відносно відповідача пов'язано для нього з матеріально-правовими обмеженнями і можливими збитками. Отже, проблема гарантування інтересів відповідача в процесі реалізації забезпечення позову в господарському судочинстві стає надзвичайно актуальною і заслуговує на окреме вивчення.

Деякі аспекти, пов'язані з забезпеченням позову, були розглянуті такими вченими як І. С. Денисов, Я. О. Львов, Т. Б. Юсупов, І. Опачий, Є. О. Харитонов, В. Е. Беляневич тощо.

Метою статті є дослідження існуючого механізму захисту та гарантій прав відповідача в процесі реалізації забезпечення позову в господарському судочинстві й окреслення основних недоліків його реалізації, розроблення нових положень щодо удосконалення.

Забезпечення позову є засобом, що гарантує виконання майбутнього рішення господарського суду³. Можна виділити наступні положення, які гарантують відповідачу дотримання принципів змагальності й процесуальної рівності сторін:

1. Забезпечення позову може бути скасовано.

Відповідно до ст. 68 ГПК України «питання про скасування забезпечення позову вирішується господарським судом, що розглядає справу, із зазначенням про це в рішенні чи ухвалі»⁴. Треба зазначити, що вказана стаття не містить чітко визначеного переліку осіб, які мають право ставити питання про скасування забезпечення позову. Тому можна зробити висновок про можливість скасування заходів до забезпечення позову господарським судом як за власною ініціативою, так і за ініціативою осіб, вказаних у ст. 66 ГПК України. Тобто відповідач як сторона судового судочинства має право на скасування забезпечення позову.

Крім того, не дуже сприятливою для реалізації прав відповідача з даного питання є п. 10 Роз'яснення Вишого арбітражного суду України «Про деякі питання практики застосування заходів до забезпечення позову» № 02-5/611 від 23.08.1994 р., відповідно до якого, враховуючи, що забезпечення позову застосовується як гарантія задоволення законних вимог позивача, господарський суд не повинен скасовувати вжиті заходи до виконання рішення або зміни способу його виконання, за винятком випадків, коли потреба у забезпеченні позову з тих чи інших причин відпала або змінились певні обставини, що спричинились до застосування заходів забезпечення позову⁵.

2. Ухвала про забезпечення позову може бути оскаржена (ч. 3. ст. 67 ГПК України).

Порядок оскарження ухвал місцевого господарського суду встановлено ст.ст. 106 та 111¹³ ГПК України. Відповідно до ст. 106 ГПК України ухвали місцевого господарського суду можуть бути оскаржені в апеляційному порядку у випадках, передбачених цим Кодексом та Законом України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" № 2343- XII від 14.05.1992 р. Відповідно до ст. 111¹³ ГПК України ухвали місцевого або апеляційного господарського суду можуть бути оскаржені в касаційному порядку у випадках, передбачених цим Кодексом та Законом України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" № 2343- XII від 14.05.1992 р.

Треба зазначити, що якщо метою оскарження такої ухвали є відновлення законності, а не затягування розгляду справи, то її треба оскаржувати одразу ж у касаційному порядку, тобто безпосередньо до Вишого господарського суду України (ВГСУ). Такий порядок оскарження можна аргументувати тим, що апеляційне оскарження через об'єктивні та суб'єктивні причини може призвести до відновлення законності через значно більший термін часу, ніж касаційне. Тому, не згодний із постановою апеляційної інстанції за наслідками розгляду скарги на ухвалу місцевого господарського суду будь-який учасник процесу може оскаржити цю постанову в касаційному порядку. Відповідно до ст. 109 ГПК України, касаційну скаргу (подання) подають (вносять) до Вишого господарського суду України через місцевий чи апеляційний господарський суд, який прийняв оскаржуване рішення чи постанову. Місцевий або апеляційний господарський суд, який прийняв оскаржуване рішення або постанову, зобов'язаний надіслати скаргу (подання) разом зі справою до Вишого господарського суду України у п'ятиденний строк з дня її надходження⁶.

У процесі оскарження ухвали до забезпечення позову проблемним стає питання уплати державного мита. Якщо учасником такого процесу буде первісний скаржник, то йому доведеться вирішувати наступну проблему: на відміну від скарг на ухвали місцевих господарських судів, зі скарг на постанови апеляційних судів справляється державне мито (п. 2 ст. 2 Декрету Кабінету Міністрів України "Про державне мито" № 7-93 від 21.01.1993 р.). Проте чіткої відповіді на питання який розмір його слід сплатити у цьому випадку не має, оскільки предметом касаційного оскарження є не вимоги, що їх розглядає суд першої інстанції (підпункт "г" пункту 2 статті 3 Декрету), а вимога скасувати постанову за наслідком розгляду питання законності ухвали місцевого господарського суду, а також сама спірна ухвала, за оскарження якої державне мито не стягується⁷.

Щодо строків оскарження ухвали господарського суду про забезпечення позову, то апеляційну скаргу на неї подають протягом 10-денного строку з дня прийняття ухвали місцевим господарським судом (ст. 93 та 106 ГПК України), а касаційну – протягом одного місяця з дня набрання ухвалою місцевого господарського суду чи постановою апеляційного господарського суду законної сили (ст.ст. 110 та 111¹³ ГПК України). Оскільки днем набрання чинності ухвалою господарського суду є дата її винесення, то від цієї дати треба відраховувати строк її касаційного оскарження.

Оскільки строк оскарження ухвали господарського суду є процесуальним, то за наявності поважної причини його пропуску, він може бути відновлений господарським судом.

Треба зазначити, що заходи до забезпечення позову мають срочний характер, наслідком чого повинно бути оперативне реагування господарського суду на клопотання відповідача та інших осіб, які беруть участь у справі. Не дивлячись на приведені вище доводи, законодавець у господарському судочинстві встановлює двомісячний термін для розгляду апеляційних скарг з даної категорії справ і двомісячний термін для розгляду касаційних скарг.

Якщо взяти до уваги все викладене вище, то було б логічним встановити менший термін для розгляду скарги на ухвалу про вжиття заходів до забезпечення позову, наприклад, з аналогії законодавства Російської Федерації – 5 денний термін з дня надходження відповідної скарги до відповідного господарського суду.

3. На нашу думку, необхідно розділ Х «Забезпечення позову» ГПК України доповнити статтею, яка б передбачала право відповідача на зустрічне забезпечення та право на відшкодування збитків, заподіяних забезпеченням позову. Це можна аргументувати відсутністю в ГПК України відповідальності за збитки, які завдані забезпеченням позову відповідачу, за умови необґрунтованості чи безпідставності позовних вимог.

Наприклад, в Арбітражному процесуальному кодексі РФ відповідач має право на зустрічне забезпечення, причому зустрічне забезпечення можливе у двох видах.

Відповідно до ч. 1 ст. 94 АПК РФ арбітражний суд, допускаючи забезпечення позову, за клопотанням відповідача може вимагати від особи, яка звернулася із заявою про забезпечення позову або запропонувати їй за власною ініціативою надати забезпечення можливих для відповідача збитків (зустрічне забезпечення) шляхом внесення на депозитний рахунок суду грошових коштів у розмірі, який встановлюється судом або надання банківської гарантії, поручительства чи іншого фінансового забезпечення та таку ж суму. Розмір зустрічного забезпечення може бути встановлений у межах майнових вимог позивача, вказаних в його заяві, а також суми відсотків від цих вимог. Розмір зустрічного забезпечення не може бути менше половини розміру майнових вимог⁸.

Зустрічне забезпечення може бути надане відповідачем взамін заходів до забезпечення позову щодо стягнення грошової суми шляхом внесення на депозитний рахунок арбітражного суду грошових коштів у розмірі вимог позивача (ч. 2 ст. 94 АПК РФ).

Надання відповідачем документа, який підтверджує здійснене ним зустрічне забезпечення, є підставою для відмови в забезпеченні позову або відміні забезпечення позову (ч. 7 ст. 94 АПК РФ)⁹.

Щодо права відповідача на відшкодування збитків, заподіяних забезпеченням позову, то згідно ст. 98 АПК РФ, «ответчик и другие лица, чьи права и (или) законные интересы нарушены обеспечением иска, после вступления в законную силу судебного акта арбитражного суда об отказе в удовлетворении иска вправе требовать от лица, по заявлению которого были приняты обеспечительные меры, возмещения убытков в порядке и в размере, которые предусмотрены гражданским законодательством, или выплаты компенсации»¹⁰.

Якщо звернутися до практики розгляду справ щодо забезпечення позову в Україні, то можна дійти висновку, що позивач фактично не несе ніяких несприятливих наслідків у разі зловживання процесуальними правами, наданих йому розділом 10 ГПК України. Тому не виникає сумніву, що ГПК України потребує доповнень вищезгаданими нормами, але з відповідним доопрацюванням. Так, загальне фіксування права відповідача на відшкодування збитків, заподіяних заходами до забезпечення позову, треба доповнити визначенням строку, протягом якого відповідач може пред'явити позов про відшкодування збитків та визначити порядок розгляду такого позову. Також треба вирішити проблему реалізації відповідачем такого права у наступних випадках: припинення провадження у справі (наприклад, позивач відмовився від позову і відмову прийнято господарським судом); залишення позову без розгляду; визнання заходів до забезпечення позову незаконними й необґрунтованими.

Наприкінці треба підкреслити необхідність удосконалення механізму захисту та гарантій прав відповідача в господарському судочинстві взагалі, та в процесі реалізації забезпечення позову зокрема.

На підставі вищезазначеного можливо зробити такі висновки:

– існує об'єктивна необхідність удосконалення та розширення існуючого механізму захисту та гарантій інтересів відповідача в процесі реалізації забезпечення позову в господарському судочинстві;

– виходячи з положень ст. 68 ГПК України щодо «питання про скасування забезпечення позову», необхідно чітко визначити перелік осіб, які мають право ставити питання про скасування забезпечення позову, зокрема, включити до його складу відповідача, як сторону господарського судочинства;

– у процесі оскарження ухвали до забезпечення позову проблемним стає питання уплати державного мита. Тому на законодавчому рівні існує потреба визначення розміру державного мита зі скарг на ухвали місцевих господарських судів та зі скарг на постанови апеляційних;

– необхідно встановити менший термін для розгляду скарги на ухвалу про вжиття заходів до забезпечення позову, а саме 5 денний термін з дня надходження відповідної скарги до відповідного господарського суду;

– у зв'язку з відсутністю в ГПК України жодної відповідальності за збитки, завдані забезпеченням позову відповідачеві, за умови необґрунтованості чи безпідставності позовних вимог, необхідно розділ Х «Забезпечення позову» ГПК України доповнити статтею, яка б передбачала право відповідача на зустрічне забезпечення та право на відшкодування збитків, заподіяних забезпеченням позову.

¹ Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. – К., 2001. – 48 с.

² Господарський процесуальний кодекс України: прийнятий Верховною Радою України 06 листопада 1991 року № 1798 – XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 6. – Ст. 56.

³ *Белянич В. Е.* Господарський процесуальний кодекс України: Наук.- практ. комент. – Видання третє. / В. Е. Белянич. – К.: Видавництво «Юстініан», 2009. – С. 526.

⁴ Господарський процесуальний кодекс України: прийнятий Верховною Радою України 06 листопада 1991 року № 1798 – XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 6. – Ст. 56.

⁵ Про деякі питання практики застосування заходів до забезпечення позову: Роз'яснення Вищого арбітражного суду України від 23.08.1994 № 02-5/611 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=v_611800-94

⁶ Господарський процесуальний кодекс України: прийнятий Верховною Радою України 06 листопада 1991 року № 1798 – XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 6. – Ст. 56.

⁷ Про державне мито: Декрет Кабінету Міністрів України прийнятий 21 січня 1993 року № 7-93 // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 13. – Ст. 113.

⁸ Арбитражный процессуальный кодекс РФ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kodeks.net>.

⁹ Арбитражный процессуальный кодекс РФ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kodeks.net>.

¹⁰ Арбитражный процессуальный кодекс РФ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kodeks.net>.

Резюме

У науковій статті досліджені питання щодо законодавчого удосконалення інституту забезпечення позову, а саме доповнення ГПК України нормами відносно механізму захисту та гарантії прав відповідача в процесі реалізації забезпечення позову в господарському судочинстві.

Ключові слова: забезпечення позову, захист прав відповідача, процесуальна рівність сторін, ухвала про забезпечення позову, зустрічне забезпечення, право на відшкодування збитків, оскарження забезпечення позову.

Резюме

В научной статье исследованы вопросы относительно законодательного усовершенствования института обеспечения иска, а именно дополнение ХПК Украины нормами относительно механизма защиты и гарантии прав ответчика в процессе реализации обеспечения иска в хозяйственном судопроизводстве.

Ключевые слова: обеспечение иска, защита прав ответчика, процессуальное равенство сторон, определение об обеспечении иска, встречное обеспечение, право на возмещение убытков, обжалование обеспечения иска.

Summary

In the scientific article questions are investigational in relation to the legislative improvement of institute of security for a claim, namely addition of KHPK of Ukraine by norms in relation to the mechanism of defence and guarantee of rights for a defendant in the process of realization of security for a claim in the economic legal proceeding.

Key words: security for a claim, defence of rights for a defendant, judicial equality of sides, decision about providing of lawsuit, meeting providing, right on reimbursement of losses, appeal of security for a claim.

Отримано 29.07.2010